

ПРИЛОЗИ

811.163.41'374

https://doi.org/10.18485/kij.2018.65.3_4.5

РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 24. 10. 2018.
Прихваћен: 15. 11. 2018.

АКТУЕЛНА ПИТАЊА СРПСКЕ ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ**

У раду се, на примеру конкретних проблема у вези са израдом *Речника савременог српског језика* Матице српске, износе проблеми савремене српске лексикографије. Важно је напоменути да и поред свих проблема који се у раду наводе српска лексикографија може да се подичи новим речницима од великог значаја за српску лексикографију и културу. Рад се заснива на предавању које је одржано у Коларчевој задужбини 27. 11. 2018. године, у оквиру циклуса *Српски речници од Вука до данас*.

Кључне речи: лексикографија, једнојезички речници српског језика, српски језик.

1. ШТА СВЕ АНГЛОСАКСОНСКИ ЛИНГВИСТИ ЗНАЈУ О НАЈНОВИЈИМ РЕЧИМА У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ? Оксфордски речник енглеског језика је за Реч 2018. године изабрао придев *токсичан* (енгл. *toxic*). Лексикографи овог речника запазили су да се та реч за 45% чешће претраживала у њиховом електронском речнику током 2018. године него раније. Испитане су и колокације за које су се интересовали корисни-

* rajnad@yahoo.com

** Рад представља резултат рада на пројекту *Опис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ци речника, па је закључено да се придев *токсичан* најчешће користио у овим тематским круговима: хемија, супстанце, гасови, околина, међуљудски односи, култура, отпад, алге, ваздух. Лексикографи су на основу претраживања ове речи закључили да она представља Реч године, јер одражава расположење, емоције, уверења, идеје које карактеришу нацију и окупирају пажњу говорника енглеског језика у Великој Британији.

Речник енглеског језика Колинс Кобилд је за Реч 2018. године изабрао конструкцију *single use* (што значи *направљено за једнократну употребу*). На основу претраживања свог електронског речника закључили су да се ова реч четири пута фреквентније користила током 2018. године него у 2013. години. Због учесталог претраживања, пажњу су Колинсовим лексикографима у 2018. години привукле још неке речи, а међу њима је *plogging*, која означава џогирање приликом којег тркач скупља отпад на својој траси и баца га у успутне канте за смеће.

Вебстеров речник енглеског језика још увек није изабрао Реч 2018. године, али на свом сајту скрећу пажњу на реч *geslite*, за коју се корисници њиховог онлајн речника све више занимају. Та реч потиче од назива позоришне представе из давне 1938. године, у којој муж успева да увери своју супругу да је изгубила разум. Ова реч се педесетих година употребљавала да означи тај феномен, а сада је поново оживела у енглеском језику.

2. ШТА СРПСКИ ЛИНГВИСТИ ЗНАЈУ О НАЈНОВИЛИМ РЕЧИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ? Ми, нажалост, не знамо које се речи српског језика данас користе два, три или пет пута фреквентније него пре пет година и не бисмо могли на основу објективних статистичких критеријума да одредимо реч која у неком смислу доминира ове године, овог месеца или ове недеље. Све је то зато што немамо Национални корпус савременог српског језика. Један од најкомпетентнијих стручњака у Србији за питање корпуса, а то је проф. Душко Витас са Математичког факултета, заједно са својим сарадницима, већ годинама указује на чињеницу да савремена лексикографија подразумева формирање озбиљно утемељеног Националног електронског корпуса. Он би настао на основу сарадње лингвиста и информатичара, а подржала би га ресорна министарства. Најважнији задатак нас лингвиста у том послу био би да „сађаримо”, како то каже професор Душко Витас, о ономе што највише желимо да испитамо у вези са лексиком српског језика, јер је задатак информатичара да омогуће претраживост тог корпуса по што већем броју параметара. Што је број параметара већи, корпус би био лакше и богатије претражив. Тако бисмо притиском на дугме добили велики број различитих речника српског језика, јер би корпус, без проблема, изнедрио, на пример, речник архаизама или речник сложеница или речник збирних именица. Критеријуме бисмо могли и да укрштамо, па бисмо зачас били у прилици да, на пример, излистамо речи које припадају једној граматичкој врсти (рецимо, именице), које потичу из једног одређеног језика (рецимо, турског) и спадају у одређену значењску групу (рецимо, означавају боје). Одговор на питање у ком правцу треба да се развија савремена српска лексикографија јесте: у правцу формирања базе за све речнике који нам недостају (речнике синонима, антонима, хомонима или речни-

ке архаизама, неологизама, дијалектизама или речнике сложеница, изведеница, префиксала, простих речи или речнике англицизама, турцизама, германизама или тезаурусни речник лексике XX века итд.). Ту базу за све ове речнике сачињавао би Национални корпус српског језика, који не би припадао само одређеној институцији или одређеном појединцу већ би представљао национално добро, национални ресурс, којим бисмо могли да се користимо за све лексикографске послове у Србији.

Да би се овај проблем решио, најважнија је подршка државних институција, које би овај проблем морале да препознају и, што је још важније, да га финансирају. А овај пројекат много кошта, захтева много људи који би радили на њему, подразумева опрему, али, пре свега, знање – захтева и ученике проф. Витаса, који су докторирали на теоријским и практичним питањима корпуса (као што је др Милош Утвић), који учествују на научним конференцијама из те области и прате најновија информатичка достигнућа (као др Ранка Станковић), а захтева и посвећен приступ лингвиста, који би морали да осмисле параметре његове претраживости. При томе не смеју да се задрже на сопственим потребама и језичким проблемима који окупирају пажњу једне (своје) генерације, већ треба да предвиде научна интересовања следећих генерација. То подразумева озбиљан и посвећен истраживачки рад и лингвиста, а не само информатичара.

3. КАКО СЕ ОПХОДИМО ПРЕМА ЛЕКСИКОГРАФСКИМ ПРОЈЕКТИМА? Матица српска започиње израду вишетомног речника савременог српског језика. Пошто је лексика прве половине XX века обрађена у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске, у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ, па и у *Рјечнику хрватскога или српскога језика* ЈАЗУ, одлучено је да се у новом Матицином речнику обради лексика савременог српског језика друге половине XX и првих деценија XXI века. У новом речнику биће обрађено између 120.000 и 150.000 лексема.

Очекује се папирна верзија речника (о електронској се за сада не говори). Број томова овог речника зависиће од начина обраде речи, од графичког изгледа странице речника, од дебљине папира, величине фонта итд., што значи да је одговор на ово питање тешко предвидљив на самом почетку посла. На овом послу има много проблема, а сви би они могли бити решени ако би државне институције показале више слуха за најважније лексикографске послове, па и за овај.

3.1. Први проблем – сарадници. Сваки том *Речника српскохрватскога књижевног језика* (у даљем тексту означаваћемо га као РМС1) радило је, отприлике, двадесет лексикографа. Нови вишетомник (у наставку РМС2) треба да израђују четири лексикографа и руководилац Пројекта (аутор ових редова). Израдом РМС1 руководио је академик Митар Пешикан, а сви сарадници били су запослени у Институту за српски језик САНУ и сви су имали вишегодишње искуство на изради описних речника, које су стекли израђујући Речник САНУ. Сарадници који треба да израђују РМС2 немају таквог искуства. До сада су радили *Речник српских говора Војводине*, који није израђен онако како се раде описни речници савременог српског језика (нема развијених дефиниција, развијених полисеман-

тичких структура итд.), а израдили су и два терминолошка речника (*Орнитолошки речник* и *Батрахолошко-херпетолошки речник*, који је у штампи). Колеге су веома акрибичне, посвећено су урадиле досадашње лексикографске пројекте, али немају искуства у изради речника који се од њих очекује. Како би се овај проблем пребродио, договорено је да се у израду РМС2 не уводе неке нарочите концепцијске новине у обрадама и да се сарадници ослањају на РМС1 и РСАНУ, а да главни циљ буде да се унесе што више нових речи које су се појавиле у последњих 70 година. Те речи биће обрађене по угледу на речи које спадају у исте тематске кругове, а које су већ обрађене у постојећим речницима. Пошто руководство Матице српске жели да проширује свој лексикографски одсек, није превише вероватно да ће се у израду РМС2 укључити лексикографи из Института за српски језик САНУ, чије би искуство и помоћ били драгоцени.

Када би Матица српска и могла да укључи већи број сарадника, ко би они били? Капитално дело какво је Матичин вишетомник не може радити 20, 30 или 50 почетника. То искључиво могу бити колеге из Института за српски језик, а они су већ оптерећени пословима на Речнику САНУ и тешко постижу да остваре норму и на том послу. Дакле, држави Србији, а не само Матици српској, недостаје лексикографски кадар. И не само за рад на РМС2 већ и за све остале лексикографске подухвате. Како би се тај мањак могао надоместити? Израдом свеобухватног Националног корпуса, који би умањио обим лексикографских послова.

3.2. ДРУГИ ПРОБЛЕМ – ФИНАНСИРАЊЕ. У својим дописима Матици српској и надлежном министарству о финансирању пројекта израде РМС1, Митар Пешикан је предложио хонораре за сараднике према броју урађених табака, у зависности од тога да ли аутор спада у обрађиваче, помоћне уреднике или уреднике. Један сарадник је био задужен да ради посао секретара Уређивачког одбора. Према речима проф. Д. Гортан Премк, која је и сама учествовала у изради тог речника, хонорари су били одлични и мотивишући, па није необично што су аутори РМС1 истовремено израђивали Речник САНУ (за плату) и РМС1 (хонорарно). За израду РМС2 нема такве структуре, а нема ни хонорара, јер је троје лексикографа за стално запослено у Матици српској, а један је ангажован преко Пројекта. Сви примају скромне плате. Према томе, не постоји буџет за овај пројекат и није одређено колико се може годишње потрошити. Ни у самој Матици српској не знају да ли ће им ресорна министарства пружити некакву финансијску помоћ следеће године и колико ће она износити. То значи да је будућност Пројекта неизвесна. Могу ли се руководилац Пројекта или Матица српска ове године упустити у трошење новца за инфраструктуру речника ако не знају шта ће бити следеће године? Ко је спреман да на себе прими терет одговорности да се ове године у Пројекат уложи много државног новца, а да живи у сумњи да ће он следеће године можда престати да постоји? Ко држи кључ за решење овог проблема? Поново држава.

3.3. ТРЕЋИ ПРОБЛЕМ – ПРОГРАМ ЗА ИЗРАДУ РМС2. Данас је незамислив рад на речнику без одговарајућег компјутерског програма. Први план је био да се за израду

РМС2 користи пакет програма *Тилекс сут*. Он се састоји из три програма. Први је за израду речника, други је специјализован за израду терминолошких речника, а трећи је за коришћење корпуса. Овај пакет програма користе најпознатије лексикографске куће, као што су Oxford University Press, Pearson-Longman, Le Robert, Mac Millan, Институт за хрватски језик ХАЗУ, Институт за чешки језик, Словачка академија наука, Институт за холандску лексикологију итд. Лексикографи из Института за хрватски језик ХАЗУ из Загреба који раде на електронском речнику хрватског језика (*Мрежник*) и користе популарни *Ти-лекс* сматрају да је овај програм врло неподесан, компликован и да захтева сталну додатну помоћ и безбројне часове обуке. Због тога се само по себи наметнуло да се треба ослонити на српске информатичаре који би за потребе РМС2 обезбедили програм прилагођен потребама овог речника. Подразумева се да би то био исти информатички тим који би од текстова који сачињавају изворе за речник направио корпус за израду овог речника (кад већ немамо заједнички Национални корпус), а то је тим проф. др Витаса, у коме се налазе и проф. др Цветана Крстев, проф. др Ранка Станковић, доц. др Милош Утвић и њихови сарадници. Они су се љубазно одазвали позиву, направили су план рада и спецификацију трошкова. На трошковник, који је за наше услове веома захтеван, нема званичног одговора из Матице још од јуна. Цене су реалне или испод просека за тржишне услове, али потпуно неприлагођене финансијским могућностима Матице српске. Предлаже се, на пример, скоро дупло више информатичара него што Матица српска у овом тренутку има лексикографа. За све те информатичаре предвиђају се трошкови далеко већ него за лексикографе итд. Поента је у томе да су информатичари, као и увек, математички прецизни и имају пун увид у реалност, а нама лингвистима, како то често бива, недостаје рационални приступ, па емоционално приступамо овом послу, тј. желимо више него што се може.

Како се може решити овај проблем? Информатичари су само рационални и објективно приступају својим потребама у овом послу. Матица српска не располаже толиким финансијским могућностима, посебно ако се узме у обзир да се не може проценити да ли ће и како финансирати Пројекат следеће године. Ко може да реши овај проблем? Одговор је опет исти – држава. Како? Тако што ће обезбедити вишегодишњи буџет за РМС2. И док се не разјасни како ће се успоставити сарадња са информатичарима, Матици српској и руководиоцу израде РМС2 стижу понуде о могућности ангажовања информатичара без већег искуства – рођака и пријатеља који су научили програмирање на петпарачким курсевима – да они направе програм који Матица српска свакако може да плати. Да ли на тај начин треба да се израђује тако важан речник за целокупну српску културу као што је РМС2? Наравно да не треба и на такав компромис се не сме пристајати.

3.4. ЧЕТВРТИ ПРОБЛЕМ – КОРПУС ЗА РМС2.¹ Прву фазу у изради РМС2 представља формирање корпуса. По угледу на израду шестотомног Речника МС

¹ Највећи део поглавља 3.4. овог рада преузет је из Драгићевић 2018.

(РСМ1), и за нови речник је била планирана листа од око седамсто извора. Циљ је био саставити списак најзначајнијих дела савремене српске књижевности, преводне књижевности, листу најважнијих дневних новина и часописа, школских уџбеника и лектире, научнопопуларне литературе, административноправних докумената и др. Пошло се од следеће чињенице: иако је прошло више од пола века од времена када је прикупљана грађа за РСМ1 (прецизније, прошло је 70 година), тај речник још увек има важну улогу у савременој српској лексикографији. Још увек ћемо у њему пронаћи одговоре на многа питања струке и науке која себи постављамо. То је добар речник, а добар је, између осталог, и захваљујући томе што је добро избалансиран корпус на коме је заснован. Остали су записи о томе да се и те како водило рачуна и о балансирању корпуса за Речник САНУ. Јасно је: у РСМ2 не може и не треба да уђе све оно што нам падне под руку, већ је то процес који мора бити спроведен врло пажљиво.

Једно од најосетљивијих питања јесте како избалансирати корпус тако да он буде репрезентативна слика савременог српског језика. Репрезентативност корпуса подразумева добру избалансираност у вези са обимом, географским и временским чиниоцима, функционалним стиловима итд.

Питање репрезентативности корпуса спада у фундаментална питања корпусне лингвистике. У свим приручницима или радовима о општим питањима формирања корпуса полази се од овог изазова. И међу српским корпусним лингвистима препознат је овај проблем, па је Милош Утвић, доцент на Катедри за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду, посветио докторат тој теми и назвао га *Изградња референтног корпуса савременог српског језика* (2013).

Важно је нагласити да покушај да се одговори на ово питање не спада у круг лексикографских и, шире, лингвистичких проблема који се везују за почетак XXI века. Одувек су стручњаци размишљали о структури своје картотеке, која се састојала од картица са речима намењених лексикографској обради, баш као што се данас размишља о структури електронског корпуса. Тако је, на пример, М. Пешикан (1970: 137) још пре пола века писао о различитим компромисима које лексикограф мора да уважава при формирању корпуса:

Лексичка грађа коју би из овог или оног разлога било вредно показати стручној јавности далеко надмашује обим речника на који је спреман и најамбициознији издавач. Нужан је, дакле, одабир; а то је један од најнеугоднијих поступака у лексикографском раду. И ишло би то некако ако би лексикограф имао да прави ужи избор из шире грађе која је већ објављена, доступна бар стручном читаоцу. Али за наше лексикографе оставити нешто изван обраде значи осудити га да никад и не дође до читалаца, значи умртвити, у крајњој линији затрти једну језичку јединицу или један лингвистички податак.

Пошто је немогуће или скоро немогуће саставити идеално избалансиран корпус, треба тежити мање захтевном задатку, а то је стварање тзв. *егземпларног корпуса*, чија се репрезентативност не може доказати, али се може утврдити на основу мање формалних аргумената, као што је консензус стручњака.

Закључујемо да нам, пошто не постоји упутство за формирање адекватно избалансираног корпуса, не преостаје ништа друго него да за потребе новог вишетомника формирамо *егземпларни корпус*, у чијем ћемо се прецизирању угледати на већ постојеће корпусе значајних светских речника.

Наша основна дилема заснива се на кључном питању – с којим циљем приступамо формирању речника. Да ли желимо да сачинимо речник који приказује оно што савремени српски језик у домену лексике данас јесте или желимо да наш речник има нормативну димензију и да садржи лексику коју препоручујемо? Да ли улога будућег речника треба да буде дескриптивна или прескриптивна? Лексичко нормирање је захтеван задатак ка чијем остварењу треба тежити, али га није лако постићи, нарочито на лексичком фонду већем од 100.000 речи (а толико ће имати РМС2). Треба имати у виду и чињеницу да препорука о умесној употреби неке лексеме зависи од бројних језичких и ванјезичких фактора. Ипак, речници савременог језика убрајају се у нормативне приручнике, па се од њих очекују одговори на бројна питања о употреби лексема. Поставили смо циљ да РМС2 треба да опише лексику којом ће се што меродавније представити лексика савременог српског књижевног језика свих жанрова, а да ће се нормативност постићи увођењем одређених напомена о употреби лексеме унутар речничког чланка, и то само тамо где је препорука несумњива.

Иако, бар за сада, наш одговор у вези са главним задатком будућег речника није довољно прецизан, важно је уобличити га и због тога што од њега зависи одговор на питање о природи корпуса. Ако се тежи формирању нормативног речника, онда би у корпусу требало да претеже језик узорних писаца, а ако је циљ да се представи динамизам лексичког система, очекивано би било да у корпусу треба да предњаче публицистички текстови.

Приликом састављања егземпларног корпуса треба имати у виду структуру електронских корпуса других језика који су већ састављени у различитим европским земљама.

Ево како је структуриран корпус за чувени Оксфордски речник енглеског језика (ОР): вести 29%; блогови 9%; уметност 7%; наука 5%; друштво 5%; слободно време 5%; бизнис 4%; спорт 4%; рачунарство 3%; медицина 3%; фикција 3%; хуманистика 2%; права 2%; религија 2%; војска 1%; пољопривреда 0,5%; животна средина 0,4%; саобраћај 0,4%; игре 0,2%; паранормалне појаве 0, 2%; остало 9%.

М. Утвић (2013) наводи податке за Британски национални корпус, затим за хрватски, словеначки, словачки итд.

Британски национални корпус: белетристика 21,91%; светска политика 18,39%; друштвене науке 14,80%; слободно време 11,13%; примењене науке 8,21%; уметност 8,08%; трговина и финансије 7,93%; природне науке 4,18%; вера 3,40%; неklasификовано 1,93%.

Хрватски национални корпус: информативни текстови 74% [новине 37% (дневне 22%, недељне 9%, полумесечне 6%); часописи 16% (недељници 9%, ме-

сечници 4%, дво/тримесечници 3%); књиге, брошуре, писма 21% (публицистика 4%, популарни текстови 3,5%, кореспонденција 0,5%; наука и уметност 13%); фикција 23% [романи 13%; приповетке, новеле, цртице 5%; огледи 4%; дневници, (ауто)биографије 1%]; мешани текстови 3%.

Фида Плус – Корпус словеначког језика: новине 65,26%; часописи 23,26%; књиге 8,74%; интернет 1,24%; остало 1,50%.

СрпКор (2013), корпус српског језика који се израђује на Математичком факултету под руководством проф. др Д. Витаса, има овакву структуру: новинарски стил 66,37%; административни 18,88%; књижевноуметнички 7,12%; научни и научно-популарни 3,87%; остало 3,76% (Утвић 2014: 246).

Из структуре свих наведених корпуса јасно је да преовлађује лексика из новинарског функционалног стила. Поставља се питање због чега је то тако. Да ли разлоге треба тражити у чињеници да су састављачима електронског корпуса најприступачнији текстови из новинарског стила или је у питању свесна намера? Зар језик књижевности не репрезентује боље од новинарског оно што јесте савремени књижевни језик данас? Какав је однос језика књижевности и књижевног језика, на једној страни, и новинарског језика према књижевном језику, на другој страни?

Одговоре на питања односа језика књижевности и књижевног језика даје М. Ковачевић (2017). Он полази од два супротстављена становишта – „по једном, књижевни језик и језик књижевности заправо су синоними јер значе исто, по другом, језик књижевности у ствари и не припада књижевном у статусу стандардног језика. Између тих супротстављених становишта налази се већи број „помиритељских” теорија; међу њима највише присталица без сумње има она по којој језик књижевности представља само једну од сфера употребе књижевног језика – његов посебан, књижевноуметнички, функционални стил” (Ковачевић 2017: 45).

Он истиче „да је српски књижевни језик (под којим се подразумевају и сва његова политичка преименовања) заправо прије свега кодификовани језик лијепе књижевности” (Ковачевић 2017: 63) и да „темељну потврду књижевном језику даје језик књижевности”.

Из овог става рекло би се, дакле, да речник савременог српског књижевног језика треба да буде, пре свега, речник лексике књижевних дела.

Другачије о томе мисли М. Ивић. „Што се тиче језичке данашњице”, наглашава М. Ивић (1979: 150–151), „она мора бити представљена оним што је најмање специфично, а највише просечно, стандардно. Зато се овде не смемо ослонити искључиво на језик књижевника, јер он не може (и не сме) илустровати безбојност просека. Књижевници су језички новатори по вокацији [...] Просечност језичке свакидашњице биће најприкладније илустрована, у ствари, оним што је најмасовније усвојено као инструмент комуникације: језик штампе, радија, телевизије, филма [...] То ни у колико не значи да ће се баш тај језик препоручивати као узор, нити да све његове особености треба безусловно прихватити као норму будуће прескриптивне граматике. Он овде има да служи само

као најпогоднија, основна база за опис оног стања које најтипичније презентује садашњи развојни тренутак наше изражајне културе” (Ивић 1997: 151).

Да ли у речнику савременог српског језика треба да превагне језик лепе књижевности као „темељна потврда књижевног језика” или језик медија, који „најтипичније презентује садашњи развојни тренутак наше културе”?

Како су на ово питање одговорили лексикографи који су израђивали шестотомни РМС, који нам у некој мери служи као узор, али, више од тога, као оријентир? За тај речник ексцерпирано је око 700 извора. Од тога, 448 извора спада у књижевна дела (46 превода и 402 дела српских и хрватских писаца), уџбеници: 31; приручници: 21; стручна литература: 23; речници, енциклопедије, лексикони: 28; часописи, магазини, ревије: 30; новине: 11; каталози: 1.²

Број извора не говори превише о броју ексцерпираних речи из њих, али нам омогућава да стекнемо бар уопштену слику о неким односима у корпусу. Јасно је да лексика књижевноуметничког стила доминира у шестотомнику. Пошто је једнотомни Речник МС настао скраћивањем шестотомног, могло би се закључити да је и једнотомни речник заснован на лексици језика књижевности.

Каква је то лексика? Ево шта о томе каже М. Ивић (1997: 150) у наставку овде већ изнесеног размишљања да су књижевници језички новатори по вокацији:

За књижевнике, уосталом, није никаква тајна да и сама тематика о којој се саопштава по себи намеће одређени језички избор. Штавише, они намерно, да би нам што верније дочарали животну стварност у својим делима, уплићу у своје дијалоге и градски супстандард и дијалекат. Њима је савршено позната истина да поетско ткиво стихова допушта друкчији поступак с језиком него прозни текст [...] Ако рецимо Момчило Настасијевић употребом архаичних језичких облика domeће драж старинске патине својој поезији, ако привлачност Васка Попе дугује много успелом присуству изразито фолклорних језичких елемената, зар ћемо само због тога указивати на архаичне облике и фолклорне елементе као на оно што најнепосредније представља стандардни језик нашега времена?

Истичући разлику између језика књижевности и језика новинарства, М. Младенов (1980: 15) каже:

Песник (књижевник, уметник речи) својим језиком *ствара уметнички свет*, а новинар приказује, описује *конкретни свет у конкретном тренутку*. Дакле, песнички стил ’се не односи ни на какву стварност изван себе, него сам себи ствара своју стварност, а због тога често одступа од обичнога језика, али у границама могућега’, како пише С. Бабић. Другим речима, у овој чињеници се крије узрок различите употребе језика у књижевности и новинарству.

Лексика књижевног дела је иновативна, маштовита, необична, али највећи проценат лексике књижевног дела, упркос свему, мора садржати лексику општег лексичког фонда. Лексика у дневним новинама и часописима је динамична, богата називима за најновије појмове, али и она, у свом највећем делу, мора садржати лексику општег лексичког фонда.

² Изворе за РМС је тематски класификовала Катарина Сунајко, лексикограф Матице српске. Преузела их је из првог тома РМС, стр. 15–31.

3.5. ПЕТИ ПРОБЛЕМ – ПРИКУПЉАЊЕ ИЗВОРА ЗА КОРПУС. Како је састављена листа извора за РМС2? Комисија коју су сачињавали проф. др Јован Делић, др Марко Недић и др Васа Павковић саставила је листу књижевних извора:

Књижевна дела: 786;

Преводна књижевност 204;

Приручници, наука, струка: 464;

Речници (чији је састав утврдио Дејан Милорадов): 91;

Часописи, недељници, зборници: 100;

Дневне новине: 30;

Учбеници (чију листу је израдила Ивана Ћелић): за сваки разред око 20–30 учбеника, књижевна дела у основној школи: 1.900, учбеници за Српски језик у гимназији: 19 учбеника, књижевна дела за гимназију: 725 јединица.

Укупно: 4.510 јединица, само књижевна дела: 1.454.

Овај тежак и одговоран посао Комисија је обавила без било какве надокнаде. Извори су сложени према издавачима. Матица српска је саставила писма издавачима с молбом да се одазову позиву и да пошаљу Матици дела у електронском облику за потребе РМС2. У првој фази, руководилац Пројекта је, из жеље да се за потребе корпуса за РМС2 обезбеди што више извора, лично контактирао са издавачима, односећи им и уручујући писмо Матице српске и листу издања датог издавача. Запањујуће је да је један издавач припремио штампану верзију својих издања, иако у Матичином писму јасно стоји да су за корпус потребна дела у електронском облику. Други издавач је инсистирао на потписивању уговора са Матицом српском, бојећи се да ће Матица српска злоупотребити његова издања. Трећи издавач се чудило списку изабраних дела – питао је зашто су изабрана баш та дела, а не нека друга која су они објавили и ко су чланови комисије која је донела баш такву одлуку. Све у свему, сматрао је да је комисија унизила значај његове издавачке куће. На крају, овај издавач није послао Матици српској ни она дела која се налазе на списку, а камоли сва она издања којима се поноси, а која се нису нашла на списку. Показало се да су лични контакти са издавачима углавном врло непријатни и да многи од њих не разумеју значај Матице српске као институције, њених пројеката, а ни важност и потребу заједничких послова у националном интересу. На крају се одустало од личног контакта с издавачима. У овом тренутку, лексикографи Матице српске шаљу писма издавачима, од којих очекујемо издања у електронском облику.

РМС2 се не може урадити без корпуса, а не можемо се задовољити ни делима која добијамо зато што понеки издавач разуме значај подухвата какав је РМС2. Када је почело прикупљање грађе за Речник САНУ, Лексикографски одсек Српске краљевске академије упутио је јавни *Позив за прикупљање речи у народу*. Објавио га је у тада најчитанијим *Новинама српским*. И данас нам треба таква спрега између државних институција, Матице српске и медија. Важно је да сви издавачи буду свесни чињенице да иза РМС2 стоји држава и да су дужни, уколико у својим пословима желе сарадњу са државним институцијама, да сарађују и с нарочитим поносом пошаљу у Матицу српску чак и она своја издања која Матица српска није тражила од њих. За сада смо далеко од тога...

4. На крају. Ова невесела слика представља само део одговора на питање о актуелном стању у српској лексикографији данас. Одговор би се могао допунити бројним проблемима с којима се сусрећу аутори свих државних лексикографских пројеката у нашој земљи. Пре свега се ово односи на Речник САНУ, али и на остале речнике који се израђују у Институту за српски језик САНУ. Држава би се морала другачије односити према речницима јер су они чувари идентитета српског народа – наше огледало и прича о нама.

ЛИТЕРАТУРА

Драгићевић 2018: Рајна Драгићевић, „Ка структури корпуса за нови Вишетомник савременог српског језика Матице српске”, у: *Српски језик – статус, систем, употреба. Зборник у част проф. Милошу Ковачевићу*, уредници Јелена Петковић и Владимир Поломац, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 195–205.

Ивић 1997: Милка Ивић, „Проблем норме у књижевном језику”, у: *О Вуковом и вуковском језику*, Београд: XX век, 145–158.

Ивић 2005: Милка Ивић, „Значењска подспецификованост лексеме *ствар*”, у: *О речима*, Београд: XX век, 73–83.

Ковачевић 2017: Милош Ковачевић, „Српски књижевни језик и језик књижевности”, у: *Српски језик под лупом науке*, Београд: Завод за уџбенике, 45–71.

Младенов 1980: Марин Младенов, *Новинарска стилистика*, Београд: Научна књига.

ОР: Структура корпуса Оксфордског речника: <https://en.oxforddictionaries.com/explore/corpus-composition-and-structure>, сајту приступљено 25. 2. 2018.

Пешикан 1970: Митар Пешикан, *Наши књижевни језик на сто година после Вука*, Београд: Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност СРС.

РМС1 1967: Извори и скраћенице извора, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, први том, Нови Сад: Матица српска, 15–31.

СрпКор 2013: Корпус савременог српског језика (СрпКор), верзија СрпКор 2013, Група за језичке технологије Универзитета у Београду, 2013. <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus>.

Утвић 2013: Милош Утвић, *Изградња референтног корпуса савременог српског језика*, необјављена докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду, ментор: проф. др Цветана Крстев, 2013.

Утвић 2014: Милош Утвић, „Листе учестаности корпуса савременог српског језика”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 43/3, 241–262.

Rajna M. Dragičević

CONTEMPORARY ISSUES OF SERBIAN LEXICOGRAPHY

Summary

This paper addresses typical issues in compiling The Dictionary of Contemporary Serbian Language by Matica Srpska, issues that are common ones of contemporary Serbian lexicography as a whole. But, despite those issues mentioned, Serbian lexicography produced many new dictionaries which are important for Serbian lexicography and culture.

Keywords: Lexicography, monolingual dictionaries of Serbian language, Serbian language.